

נחום (ט) (מ)

א ב ג

נחום פרק-א

א **משא** **נינוה** **ספר** **חזון** **זונום** **האלקושי**

כ משא נינוה. ת"י מטל כס דלווט לאשקא' ית נינוה : ספר חזון נחום. חזון נקוד קמז לפי שאינו דבוק ואינו דומה לחזון יסעיה שהוא נקוד חטף פתח וכן פי' ספר חזון כבר נכתב עליה והוא נבואת יונה בן אמיתי ועתה חזר ונתנבא עלי' נחום האלקושי את המשא הזה אלקוש היה סם עירו וכן ת"י מלקדמין אתנבי עלה יונה בר אמתי ותבת מחוזהא וכדו לאוסיפת למיחטי תב ואיתנבי עלה נחום דמבית אלקוש : (כ"י)

ד **מצודת דוד** **משא נינוה**. הנבואה ההיא נאמרה על נינוה היא ראש ממלכת אשור : **ספר וגו'**. זהו ספר נבואה של נחום האלקושי הוא היה המתנבא על נינוה : (מצודת דוד)

ה **מצודת ציון** **האלקושי**. שם עיר אלקוש : (מצודת ציון)

ו **אל קנזוא ונזקם יהוה נזקם ובעל זומה נזקם יהוה לצריי**
ועטר **הוא** **לאיביו**

רס"י אל קנוא ונוקס ה'. על זרעו של סנחריב נתנבא נחום וזימי מנקה כמו שמלינו בסדר עולם אל קנא ונוקס ה' מאז שנפרע לישראל מאויביהם וגם עדיין עתה נוקס הוא ובעל חימה ועתיד הוא להיות נוקס לכרוי שהחריבו את ארצו והגלו את עמו ונוטר הוא את איבתו לצבליים ור"ש אומר ג' נקימות הללו כנגד ג' גליות שהגלה סנחריב את ישראל כמו שמלינו בסדר עולם : (רס"י)

מצודת דוד אל קנוא וגו'. ה' הוא אל זועם ונוקס וכפל עוד ואמר נוקס ה' וגו' : נוקס ה' לצריו. ר"ל רק לצריו הוא נוקס ונוטר איבה לאויביו הם העכו"ם אבל לא כן לישראל עמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון קנוא. ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) : ונוטר. ענין שמירת איבה כמו לא תקום ולא תטור (ויקרא יט) : (מצודת ציון)

ג יהוה ארך אפים (וגדול) – וגדל – כוז ונקה לא ינקה יהוה בסופה ובשערה דרכו וענן אבק רגליו:

רס"י ה' ארך אפים וגדל כח. גדל כח הוא והיכולת צידו להנקם ואשר לא מיהר נקמתו לפי שארך אפים הוא ומכל מקום נקה לא ינקה. ה' בסופה ובשערה דרכו. הם שלוחיו להפרע מאויביו שנא' צמרים (שמות יד) ברוח קדים עזה ובדור המבול (איוב 7) מנשמת אלוה יאבדו בצור נאמר (יחזקאל כו) רוח קדים שברך : וענן אבק רגליו. גם הוא דרך נקמתו (שמות יד) וישקף אל מחנה מצרים בעמוד אש וענן (יחזקאל ל) היא ענן יכסנה : (רס"י)

מצודת דוד ה' ארך אפים. ר"ל הן אמת שה' מאריך אף ואינו ממחר לפרוע גמול הרשע עם כי הוא גדול כח ובידו להפרע בכל זמן : ונקה לא ינקה. אבל הוא אינו מנקה לותר על הרשע מכל וכל : בסופה ובשערה דרכו. הלוכו הוא ברוח סופה וסערה ר"ל כשבא לענוש העכו"ם מביא רוח סופה וסערה להניעם ולכלותם מהר : וענן אבק רגליו. ר"ל הגזירות הבאות מסבתו אל העכו"ם הם לו לחושך ואפלה כענן והמשילם לאבק הנופל מתחת הרגלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון בסופה. כן יקרא רוח החזק : ובשערה. כמו בסערה בסמ"ך וגם הוא רוח חזק. אבק. עפר דק : (מצודת ציון)

יד גֹּעַר בַּיָּם וַיִּבְשֹׁהוּ וְכָל-הַנְּהָרוֹת הַזֹּרִיב אִמְלַל בְּשָׁן
וְכַרְמֹל וּפְרוֹז לְבָנוֹן אִמְלַל:

רס"י גוער בים. כמשמעו ודוגמא הוא כלפי העכו"ם שנמשלו למים כענין שנאמר (ישעיה יז) לאומים כשאון מים כזירים ישאון : וכל הנהרות החריב. כאן ניבא שעתיד הקב"ה להמליך את נבוכדנצר (ירמיה כה) בימי יהויקים ויתן את אשור ואת כל הארצות לחרב : אומלל בשן וכרמל. מושבות הטובים : ופרח לבנון אומלל. חכמי ישראל פירשו כלפי מיני מגדים שנטע שלמה בבהמ"ק שהיו של זהב וכיון שנכנסו גוים להיכל יבשו :

מצודת דוד גוער בים וגו'. הוא משל על כריתת השרים מנינוה : אמלל בשן וגו'. הם מקומות מרעה השמן והוא משל על אבדן בעלי העושר : ופרח וגו'. ר"ל יכלה הצלחתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון גוער. ענין צעקת נזיפה : החריב. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : אמלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו) : לבנון. שם יער : (מצודת ציון)

יה הָרִים רָעִשׁוּ מִפְּנֵי וְהַגְּבָעוֹת הִתְבַּגְּגוּ וְהַיָּא אֶרֶץ מִפְּנֵי
וְתַבַּל וְכָל-יֹשְׁבֵי

רס"י הרים רעשו ממנו. המלכים והשרים מהכסדים יפחדו מגזירתו : ותשא הארץ. הארץ. משאת עשן : (רס"י)

מצודת דוד הרים רעשו. מפחדו ירעשו ההרים וימסו הגבעות גם הוא משל על שרי נינוה וכפל הדבר במ"ש : ותשא הארץ מפניו. הארץ תשרף מפני אש חמתו והוא משל על גודל הרעדה והכליון : ותבל. הוא החלק מן הארץ המיושבת מבני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון התמוגגו. מלי המגה והמסה : ותשא. ענין שרפה כמו שאו משאת (ירמיה ו) : (מצודת ציון)

11 **לִפְנֵי זַעֲמוֹ בְּמִי יַעֲמוּד וּבְמִי יִקְוּם בְּזִרְוֹן אִפּוֹ זִמְתּוֹ נִתְּכָה כָּאִשׁ וְהַצְרִים נִתְּצוּ**

רש"י נתכה. הגיע לארץ כמו (שמות ט) ומטר לא נתך ארכה : נתאו ממנו. מאימתו (רש"י) :

מצודת דוד מי יעמוד. מי יוכל להתקיים לפני זעמו : ומי יקום וגו'. כפל הדבר במ"ש : נתכה כאש. היא נשפכת לכלות ולהאביד כאש ההולך ושורף : והצורים. הסלעים נתצו ונכתתו ממני ר"ל בעלי הכח יחלשו ויאבדו (מצודת דוד) :

מצודת ציון נתכה. ענין התכה ושפיכה כמו ותתך חמתי (שם מד) : והצורים. מל' צור וסלע : נתצו. מל' נתיצה ושבירה : (מצודת ציון)

12 **טוֹב יְהוָה לְמַעוֹז בְּיוֹם צָרָה וַיִּדַע זֹסִי בּוֹ:**

רש"י טוב ה' למעוז. ואף בשעה שהוא נפרע מאויביו לא זזו רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת בשר ודם שכשהוא עסוק בזו אינו פנוי בזו כענין שנא' (שם טו) ה' איש מלחמ' ה' שמו כמו שהוא במכילתין : ויודע. את ארכי ארכי חוסי בו : (רש"י)

מצודת דוד טוב ה' למעוז וגו'. ר"ל אף ביום צרה כשהוא עוסק בהבאת המשפט עכ"ז הוא טוב אז להיות למעוז ולחוזק ונותן לב לדעת את החוסים בו להזמין להם הצלה ועזר לא כבשר ודם שאין מי יעמוד לפניו בעת זעמו ולא יתן אז לב להיטיב עם מי : (מצודת דוד)

מצודת ציון למעוז. ענין חוזק : חוסי. ענין בטחון : (מצודת ציון)

13 **וּבְשִׁטָּף עֹבֵר כָּלָה יַעֲשֶׂה מִקוֹמָהּ וְאִבְיָי יִרְדֶּף-זֹעֶף:**

רש"י ובשטף עובר. ובחמה שוטפת : כלה יעשה מקומה. של ארץ ומוסב זה על ותשא הארץ מפניו כמו שאמור למעלה : (רש"י)

מצודת דוד ובשטף עובר. הנה בשטף מים רבים יעשה כלה את מקום נינוה שזכר בתחילת הנבואה ר"ל האויב הבא והוא נ"נ הוא יכלה הכל כמו

שטף מים העובר השוטף הכל מבלי ישאר מה : **ואויביו**. החושך ירדף את אויביו הם אנשי אשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובשטף. ענין מריצת המים כמו כנחל שוטף (שם מז) : (מצודת ציון)

טו בַּה־תִּזְוֹשׁוּבֹן אֶל-יְהוָה כָּלָה הָיָא עֲשֵׂה לָא-תִקּוּם פְּעַמִּים צָרָה:

רס"י כלה הוא עושה. לנינוה ומלכי אשור לא ישנה להם עוד פעם אחרת (רס"י) :

מצודת דוד מה תחשבון. ר"ל אתם אנשי נינוה מה תחשבון על ה' הגוזר עליכם את הכלייה הזאת אם תחשבו להנצל מידו דעו כי כלה הוא עושה לכם ולא תקום הצרה פעמים כי בפעם אחת יכלה אתכם : (מצודת דוד)

נז כִּי עַד-סִירִים סְבִיכִים וּכְסָבָאִם סְבוּאִים אֶכְלוּ כֶּקֶשׁ יִבֵּשׁ מִלָּא:

רס"י כי עד סירים סבוכים. כלומר פתאום תבא עליהם מכתם ולא ירדו מכבודם מעט מעט כי בעוד שהסירים והקולי' נסבכים נשרפים בחזקה : וכסבאם סבואים. ועודם במשתיהן ובשמחתן ויש פותרין כי עד סירים לשון הסרה : אכלו כקש יבש. אשר נתמלא ונגמר בשולו ויבש : מלא. אשובי"ר בלע"ז וכן מלאתך, המלחה הזרע : (רס"י)

מצודת דוד כי עד סירים סבוכים. בעוד שהקוצים יהיו מסובכים ונאחזים אלה באלה ר"ל בעוד שיהיו אנשים בתכלית החוזק מקובצים יחד באגודה אחת : **וכסבאם סבואים**. כאשר המשכרים יהיו עוסקים בשכרות היין פתאום יהיו נאכלים כקש יבש שנמלא בשולו שהוא קל להשרף (מצודת דוד) :

מצודת ציון סירים. מין קוצים כמו כקול הסירים (קהלת ז) : **סבוכים**. ענין אחיזה וקליעה וכן סבכי היער (ישעיה י) : **וכסבאם סבואים**. ענין שתיית משקים המשכרים כמו ונסבאה שכר (שם כו) : **אכלו**. נאכלו ר"ל נשרפו : **מלא**. ענין השלמה ר"ל נשלם בשולו : (מצודת ציון)

[יא] **בַּמִּוֶּקֶד יֵצֵא זֹשֵׁב עַל-יְהוָה רְעָה יַעֲזֹב בְּלִיעֵל: (ס)**

רפ"י ממך. את נינוה : יאל. סנחריב החושב רעה דימה להחריב דירת מטה ומעלה כתוב אחד אומר (מלכים ב יט) ואבא מלון קיאו וכתוב אחד אומר (ישעיה לז) ואבא מרום קיאו בתחילה אחריב דירה של מטה ולצסוף דירה של מעלה כדאי' בחלק (דף כד) : (רפ"י)

מצודת דוד ממך וגו'. אתה נינוה ממך יצא סנחריב החושב רעה על ה' להחריב את בה"מ ויועץ עצת בליעל לשלוח לחרף כלפי מעלה כמ"ש (במ"ב ובישעיה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בליעל. בלי עול שמים ר"ל רשע : (מצודת ציון)

[יב] **כֹּה | אָמַר יְהוָה אֱם-שְׁלָמִים וְכֵן רַבִּים וְכֵן נִגְזָרוּ וְעָבַר וְעָתִידָהְיָ לָא אֲעֲבֹר עוֹד:**

רפ"י אם שלמים וכן רבים. יפה תרגום של יונתן מיוסב על המקרא אם יהון שלמים בעלה שיהו כולם שוים בהסכמה א' וכן אם יהיו רבי' מאד אנשי נינוה אויביך ירוסלים וכן אף אם גזו חדקל ועברו את פרת ללור עליה לא יכליחו שהרי עניתיך ולא אענך עוד, ועוד שמעתי אם שלמים אנשי נינוה בגדולתם וכן אם יהו עוד רבים ונכבדים יותר וכן נגוזו ועברו וכן אגוזם ואעבירם הרי זה כמו (סמו' א) וכאשר יענו אותו כן ירבה : ועניתיך לא אענך עוד. אענה אותך בפעם הזאת כלה ונחלכה ולא אזקוק לך עוד ורבותינו דרשו לענין מעשה הדקה במסכת גיטין אך אינו על סדר שאר הנבואה : (רפ"י)

מצודת דוד אם שלמים. אם יהיו אנשי נינוה שלמים בדעה אחת ובעצה מוסכמת וכן יהיו רבים במספר שכל זה הוא סבה אל הנצחון : **וכן נגוזו.** ר"ל אעפ"כ יהיו גזוזים ונכרתים כאשר אמרתי ועבר העם מן העולם : **ועניתיך.** ר"ל אענה אותך בתכלית העינוי והאבדון עד שלא אצטרך לענות אותך עוד כי בפעם ההיא תכלה מכל וכל והוא דוגמת אמרו לא תקום פעמים צרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלמים. מלי שלום : **וכן נגוזו.** הוי"ו היא במקום אעפ"כ וכן

הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם (משלי ל) : נגוזו. מלי גזוזה וכריתה
: וענתך. מלי עינוי וצער : (מצודת ציון)

[יג] וְעַתָּה אֲשַׁבֵּר מִטְּהוֹ בְּמַעַלְיָךְ וּבּוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתְּקָה:

רס"י ועתה אשבור מטהו מעליך. שכינה אומרת כן לנביא שהוא יסרכלי
אשבור מטהו של אשור מעליך ומעמי : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. ר"ל בזמן קרוב אשבור מטהו מעליך ישראל ר"ל עוד
לא יצר לך. ומוסרותיך. המוסרות שהייתם קשורים בהם אנתק ממך ר"ל
לא תהיה עוד מוכנע לאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון מטהו. ענינו בדי העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה נז) :
ומוסרותיך. הם קשורי רצועי העול : אנתק. ענין ההעתק ממקומו :
(מצודת ציון)

[יד] וְצוּהָ עָלֶיךָ יְהוָה לֹא-יִזְרַע בְּשִׂמְךָ עוֹד מִבַּיִת אֲלֹהֶיךָ
אֲכָרִית פֶּסֶל וּבִמְסַכָּה אֲשִׁים קִבְרֶךָ כִּי קָלוֹת:

רס"י וצוה עליך ה'. עתה מוסב הדיבור אל מלך אשור : לא יזרע משמך
עוד. לא יעמוד ממך מלך : מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה. ואשים את
בית אלהיך קברך שם תזרח להמלט וסם תהרג כמו שכתוב שנהרג אביך
בית נסרוך אלהיו : כי קלות. צעוני : (רס"י)

מצודת דוד וצוה עליך ה'. מול מלך אשור יאמר : לא יזרע משמך עוד. ר"ל
לא ימלוך מי מזרעך : אכרית פסל ומסכה. כי שממה תהיה : אשים
קברך. ר"ל אני אשים לך קבר המיוחד לך כי אני אלחם בך : כי קלות.
היית קל בדעתך לשלוח לחרף כלפי מעלה ולכן אקח ממך נקם : (מצודת
דוד)

מצודת ציון קלות. מלי קל : (מצודת ציון)

[א] הַיְזָה עַל-הַהָרִים רַגְלֵי מִבְּשָׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם זִזְיִי יְהוּדָה
 זִזְיִיךָ שְׁלָמִי זָרְיִיךָ כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד (לַעֲבוֹר)-לַעֲבֹר-בָּךְ
 בְּלִיעֵל כָּלָה : זְכָרְתָּ:

רס"י שְׁלָמִי נִדְרִיךָ. אֲשֶׁר נִדְרַת לְהַקְצִ"ה אִם יֵצִיִךְ מִכָּף סִנְחַרִּיב מֶלֶךְ אֲשׁוֹר
 כִּי עַתָּה נִלְלָתָ : כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד לַעֲבֹר בְּךָ. אֹתוֹ הַבְּלִיעֵל : כָּלָה נִכְרַתָּ.
 הוּא : וְזָרְעוֹ : (רס"י)

מצודת דוד הנה על ההרים. הנה כבר נראה על ההרים ביאת רגלי המבשר
 המשמיע שלום כי יבשר ויאמר שנפלה אשור ועוד לא יבוא למלחמה על
 ארץ ישראל : חגי יהודה חגיך. ר"ל שמחו בחג בשמחת לבב : שלמי
 נדריךך. מה שנדרת להי אם יצילך מכף מלך אשור כי הנה נצלת ממנו כי
 לא יוסיף עוד לעבר בך בליעל הוא זרע סנחריב כי נכרת כל הזרע ואין
 להם שארית : (מצודת דוד)

[ב] עָלָה מִפִּיִךְ עַל-פְּנֵיךָ נִצּוֹר מִצָּרָה צָפָה-דָּרָךְ זִזְיִיךָ מִתְּנִיִם
 אֲמִיץ כּוֹז : מֵאֵד :

רס"י עֵלָה מִפִּיִךְ עַל פְּנֵיךָ נָכוֹר מֵאֹרֶה. הַמִּפִּיץ אֲשֶׁר עָלָה עַל פְּנֵיךְ אֶל
 אֶרֶץ יְהוּדָה צִימִי יִחְזַקֶּיהוּ עַכְשָׁיו הוּא נָכוֹר מֵאֹרֶה נְבוֹכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל שֶׁהוּא
 זָר עֲלָיו : כָּפָה דָרֶךְ. הַבֵּט אֶתְּהָ אִישׁ יְהוּדָה עַל אִם הַדְּרָכִים וְתִרְאֶה אֶת
 הַהוֹלְכִים לָכוֹר עֲלָיו וְיִתְחַזְּקוּ מִתְּנִיךְ וְאִמְצָ כַח מֵאֵד : (רס"י)

מצודת דוד עלה מפיץ. אשור שהגלה אותך והפיץ אותך בארצות הנה
 נסתלק מן העולם : על פניך. ר"ל לפניך וכאלו אתה רואה הסתלקו :
 נצור מצורה. ערי המבצר שעזבתם מפחד מלך אשור הנה עתה שמור
 אותם : צפה דרך. הסתכל בדרך הבא מאשור ולא תראה עוד מי בא מהם
 : חזק מתניס. חזק ואמץ כי לא תירא עוד מאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלה. ענין סלוק כמו אל תעלני (תהלים קב) : מפיץ. מלי הפצה
 ופזור : נצור. ענין שמירה כמו נוצר תאנה (משלי כז) : מצורה. ערי מבצר
 כמו ויבן ערי מצורה (ד"ה ב יד) : צפה. ענין הבטה כמו עמדי וצפי (ירמיה
 מח) : אמצ. ענין חוזק : (מצודת ציון)

ג כִּי שָׁב יְהוָה אֶת-עֲאֹן יַעֲקֹב כְּעֲאֹן יִשְׂרָאֵל כִּי בָקְקוּם
בְּקִקְיָם וַיְבֹרִיחֵם

רס"י כגאון ישראל. כמו שהיה כזר : בקקום. בזזום והריקום לשון צקיקה
נופל על גפן :

מצודת דוד כי שב וגו'. כי עתה יניח וישקט ה' את גאון יעקב להיות כגאון
ישראל ר"ל כמו שהיה מאז ומקדם : כי בקקום בוקקים. כי המריקים
הם הכשדים הריקו את אשור ושחתו זמוריהם ר"ל לקחו עשרם והרגו
גבוריהם ולכן תשב במנוחה והשקט כי אין לך לפחוד עוד מאשור : (מצודת
דוד)

מצודת ציון שב. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל) : גאון.
ענין רוממות וממשלה : בקקום בוקקים. ענין ריקות כמו גפן בוקק
(הושע י) : וזמוריהם. כן יקראו ענפי הגפן כמו ויכרתו משם זמורה
(במדבר יג) :

ד מִגֵּן גְּבוּרֵיהֶוּ מֵאָדָם אַנְשֵׁי-זֵזִימָה מִתְּלָעִים בְּאֵשׁ-פְּלָדוֹת
הֶרְכָב בַּיּוֹם הַכִּינּוֹ וְהַבְּרָשִׁים הֶרְעָלוּ:

רס"י מגן גבוריהו. של נבוכדנצר הצרים על אשור : מאדם. מאודמים הם
ואנשי חילם : מתולעים. לבוסי זהורית : באש פלדות הרכב ביום הכינו.
ביום שהוא מוכן ללאת כלצא מלחמת רכב ברזל שלו ולא ידעתי מהו פלדות
ואומר אני שהוא מין המלחמת ברזל יפה ויש פותרין פלדות לשון לפיד
אש בדרך ההפך : והצרוקים הרעלו. ת"י ורבני משריתהון מסרבלין
כלצעונין : הרעלו. מעוטפין ודומה לו (ישעיה ג) הנטיפות והסרות
והרעלות וכל' משנה שנינו מדיות רעולות מסכת שבת (דף ס"ה ע"פ) :

מצודת דוד מגן גבוריהו מאדם. המגן של גבורי הבוקקים הכשדים יהיו
אדומים מדם החללים : אנשי חיל מתולעים. יהיו מלובשים בגדי תולעת
שני שהיא צבע אדומה ר"ל בגדיהם יהיו צבועות מדמי ההרוגים : באש
פלדות הרכב וגו'. ר"ל ביום שהכינו את הרכב למלחמה היה נראה כאלו
הולך בלפידי אש כי הברזל שעל גלגלי הרכב היה מוציא ניצוצי אש

במרוצתם על הסלעים : והברושים הרעלו. ר"ל המקלות של ברוש העשיות כחניתות המחודדות בראשן כבר הושם שם הסם הממית כי הכינו מקלות כאלה על המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון גבוריהו. גבוריו : מאדם. מל' אודם : מתלעים. ל' תולעת שני והיא צבע אדומה : פלדות. מל' לפיד אש בדרך ההפוך והוא העץ שהשלהבת נאחז בו : והברושים. ר"ל מקלות מאילני ברוש : הרעלו. ענינו סם הממית ודוגמתו יין תרעלה (תהלים ס) המטמטם את הלב מרוע תכונתו והוא מל' ערל בדרך ההפך שהוא ענין אוטם כמו ערלה אזנם (ירמיה ו) : (מצודת ציון)

ג בַּזּוּצוֹת יִתְהוֹלְלוּ הָרֶכֶב יִשְׁתַּקְשְׁקוּן בְּרוֹזְבוֹת מִרְאֵיהֶן כַּכְּפִידִם יִרוּצְצוּ : ירוצצו:

רס"י יתהוללו. ינהגו עזמן צאגרון : ישתקשקון. ת"י קל נקוש זיניהון משתמע והוא מלשון והשיקו היקצים (יואל ב) כמשק גצים (ישעיה לג) ל' השמעת קול : ירוצצו. ירועעו את השומעים כזרקים הללו הטורדים את הזריות כן ת"י : (רס"י)

מצודת דוד יתהוללו הרכב. אנשי הרכב יתהוללו בחוצות לרוץ הנה והנה : ישתקשקון ברחובות. השמעת קול כלי זיין ישמעו ברחובות קריה : מראיהן. מראה פניהם כלפידי אש וקלות מרוצתם כברקים אשר מעט תשיגם הראות לרוב המהירות : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתהוללו. ענין שטות ושגעון כמו ויתהולל בידם (ש"א כג) כי מרוב המרוצה נראה כמשתגעים : הרכב. ר"ל אנשי הרכב : ישתקשקון. ענין השמעת קול כמו והשיקו היקבים (יואל ב) : ירוצצו. מלשון ריצה ורדיפה : (מצודת ציון)

יז יִזְכֹּר אֱדִירָיו יִכְשְׁלוּ (בְּהִלְכוֹתָם) בְּהִלְכֹתָם יִמְהָרוּ זִוְמוֹתָהּ וְהִכָּן : הסכך:

רס"י יזכור. מלך אשור את אדיריו וגזוריו וידמה כלבו ללאת ולהלחם והם יכשלו בהליכתם : ימהרו חומתה. לנוס לרוץ אל חומת העיר כל תיבה הלריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה : והוכן הסוכך. ת"י

על לבבהן כדרך הנשים המקוננות : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוצב. ר"ל דבר הנצב במקום אחד מבלי רגילות התנועה וההליכה : **גלתה.** מל' גלוי : **הועלתה.** מל' עליה : **ואמהותיה.** שפחותיה : **מנהגות.** מל' הנהגה והבאה : **מתופפות.** מל' תוף והוא שם כלי נגון : (מצודת ציון)

טו וְנִינְוָה כְּבָרְכַת-בָּיִת מִיָּמֵי הָיָא וְהָמָּה נְסִים עֲמֹדוֹ עֲמֹדוֹ וְאֵין מִפְנֵה:

רס"י ונינוה כזרכת מים מימי היא. מיום שהיא נעשית יסצה בשלוח ואין מניד כזרכת מים מכונסין שאין זזים ממקומם : והמה. עתה מרוב דוחקם למדו לנוס ונסים : עמדו עמודו. אומרים להם ואין מפנה לבו לשמוע ולעמוד (רס"י) :

מצודת דוד ונינוה. והנה נינוה מימים קדמונים היא היתה מלאה כל טוב כזרכת המים המלאה לה : **והמה נסים.** ועתה המה נסים ומניחים כל העושר : **עמדו עמודו.** עם כי המלך והשרים יצעקו למה תנוסו עמדו והלחמו מול האויב אבל אין מי פונה להקוראים ולא יאבו להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כזרכת. הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו בתעלת הברכה (מלכים ב יח) : **מימי.** ר"ל מימים רבים : **נסים.** בורחים : **מפנה.** מל' הפנה וסבוב : (מצודת ציון)

יז בָּזוּ כֶסֶף בָּזוּ זָהָב וְאֵין יָקָצָה לְתַכּוּנָה כְּבָד בְּכָל כְּלֵי זָמָנָה:

רס"י בזו כסף. אתם הזאים על נינוה : ואין קצה. אין השבון : לתכונה. לאורכותיהם על שם שהכסף והזהב הנתון באורכך נתון בחשבון כמה דאת אמר את הכסף המתוכן (מ"ז יב) : כבוד מכל כלי חמדה. לשון הכזבה כמו (לקמן ג) התכזב כילק לשון מכזב הבית אשקוונ"ט בלע"ז ולכזב אותם מכל כלי חמדתא וכן ת"י ספו מכל מני חמדתא, כבוד כמו זכור ושמור (רס"י) :

מצודת דוד בזו כסף. אתם אנשי כשדים שללו הכסף והזהב ואין סוף אל

העושר שתקחו מאשר הכינו אנשי נינוה לעצמם : **כבוד**. ר"ל שם תמצאו כבוד היקר מכל כלי חמדה והוא כבוד נצחון המלחמה, או ר"ל גרפו אותה מכל כלי חמדה וקחו לעצמיכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בוזו**. מל' בזה ושלל : **קצה**. סוף : **לתכונה**. מל' הכנה : **כבד**. מל' כבוד או הוא ענין טיאוט וגריפה כמו התכבד כילק (לקמן ג) : (מצודת ציון)

[יא] בּוֹקָה וּמְבוֹקָה וּמְבֻלָּקָה וְלֵב זָמֵס וּפֶקַח בְּרַפִּים וְזִלְזוּלָה בְּכָל-מִתְנָיִם וּפְנֵי כָלָם קִבְצוּ פְּאֲרוֹרִים :

רש"י **זוקה**. ריקנית : **ומזוקה**. ומרוקנת על ידי זוקקים : **ומזולקה**. מפורלת בחומותיה איסצרטיר"א זלע"ז : **ופיק זרכים**. כשלון זרכים כמו (שמואל א כה) **לפוקה ולמכשול** : **קבצו פארוור**. שחרורית כקדירה : (רש"י)

מצודת דוד **בוקה וגו'**. ר"ל נינוה תשאר ריקה וכרותה מן העושר : **ולב נמס**. לבס יהיה נמס מגודל החרדה וכשלון זרכים מבלי חוזק וכל מתנים יהיה חלחלה ורעד לבל יוכלו לעמוד על מתניהם : **קבצו פארוור**. פני כולם ישחר כאלו קבצו כל השחרות שיש בקדרה הנשחרה מעשן האש : (מצודת דוד)

מצודת ציון **בוקה ומבוקה**. ענין ריקות כמו גפן בוקק (הושע י) וכפל המלה לחוזק הענין : **ומבולקה**. ענין כריתה כמו ובולקה ועוה פניה (ישעיה כד) : **ופיק**. ענין כשלון כמו ולא יפיק (ירמיה י) : **פארוור**. קדרה כמו ובשלו בפרור (במדבר יא) : (מצודת ציון)

[יב] אִיֵּה מְעוֹן אַרְיֹת וּמְרֵעָה הוּא לְכַפְרִים אֲשֶׁר הָלַךְ אַרְיֵה לְבֵיא שָׁם עֹר אַרְיֵה וְאֵין מְזַרְקִיד :

רש"י **איה מעון אריות**. קינה היא על נינוה שהיתה מדור מלכים גזורים וחזקים כאריות : **אשר הלך אריה לביא שם**. ת"י אתר דהו אזלין מלכין ושקין תמן זניהון הא כאריה דשרי לרוחאן : (רש"י)

מצודת דוד **איה מעון אריות**. אמר דרך קינה איה נינוה שהיתה מדור אריות ומקום מרעה אל הכפירים ר"ל מקום מלכים אדירים ושרים עצומים : **אשר הלך**. ר"ל אשר היה הולך ויוצא משם האריה והלביא

לכל פאות העולם לטרופ טרף והיה נשאר שם גורי האריה הם הבנים הקטנים וישבו בבטחה ולא היה מי מחרידם ר"ל המלך והגבורים יצאו לשלול שלל ובניהם נשארו במקומם בבטחון רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מעון. מדור : לכפירים. לביא. שם משמות האריה : גור. כן יקרא האריה הקטן וכן גור אריה יהודה (בראשית מ"ט) : (מצודת ציון)

[יג] אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גְרוֹתָיו וּבְזוֹנָק לְלִבָּאֲתָיו וַיִּמְלֵא-טֹרֵף זֹרְיוֹ וּבְעֵזָתָיו טֹרְפָה:

רש"י אריה טורף בדי גורותיו. כתרגומו מלכיה היו מביאים שלל רב עד שהיה די לבני ביתם : ומחנק. בהמות לאורך לבאותיו כלומר מרבה אולרותיו לבניו : וימלא טרף חוריו. ת"י וממלן אולרותיהן חטוף : (רש"י)

מצודת דוד אריה טורף. האריה ההוא אשר הלך היה טורף בעבור מרבית צורך ספוק גורותיו הם בניו הקטנים והיה מחנק והורג מחיות השדה להביא אל לבאותיו הם נקבות האריה : וימלא. והיה ממלא החורים שיושב בהן מן הטרף וכפל דבריו ואמר ומעונותיו טרפה והוא משל על מלכי נינוה ושריה שהיו מביאים שלל רב די צורך בניהם ונשותיהם ומלאו ארצם מן העושר ששללו : (מצודת דוד)

מצודת ציון בדי. בהרבות כמו בדי שופר (איוב ל"ט) : ומחנק. מלשון חנק : חוריו. מלשון חור ונקב היא המערה אשר יסתר שם האריה : ומעונותיו. מלשון מעון ומדור : (מצודת ציון)

[יד] הַנְּנִי אֵלַיךְ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וְהַבְּעֵרְתִּי בְּעֵשֶׂן רִכְבָּה וּכְפִירֶיהָ תֵּאֱכַל זֹרֵב וְהַכְּרַתִּי מֵאֶרֶץ טֹרְפָה וְלֹא-יִשְׁמַע עוֹד קוֹל מִלְּאֲכָכָה:

רש"י רכבה. רוב רכב שבה קרטדי"ן בלע"ז ה"א יתירה היפך הלשון לריבוי מרכבות וכן (יחזקאל כד) סיר אשר חלאתה בה זהם רב : ולא ישמע עוד קול מלאככה. קול מלאכיד כמו שפעה כבר רבקה וחזיריו שלוחי אשור (ישעיה לז) ויקרא בקול גדול יהודית : (רש"י)

מצודת דוד הנני אליך. הנה אני אלחם בך : והבערתני. אשרוף רוב הרכב

שבה בהעלאת עשן השמים לגודל השרפה : **וכפיריך**. ר"ל בניך וזרעם
תאכל החרב : **והכרתי וגו'**. ר"ל עוד לא תטרוף בארץ לשלול את העכו"ם
: **קול מלאככה**. שהיו מרימים קול על ארצות העכו"ם ליראם ולבהלם
וכמו שעשה רבשקה על ירושלים כמ"ש (במ"ב ובישעי') : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והבערתי**. ענין שריפה : **רכבה**. קבוצת המרכבות : **מלאככה**.
מל' מלאך ושליח : (מצודת ציון)

נחום פרק-ג

א הוּי עֵיר דְּמִים כְּלָה כְּזוֹשׁ פָּרַק מִלְאָה לֹא יִמִּישׁ טָרֶף :

רס"י פרק. גזל שמפרקו מיד בעליו : לא ימיש טרף. מתוכה תמיד :
(רס"י)

מצודת דוד **הוּי עֵיר דְּמִים**. אוי לך את נינוה עיר שופכת דמים כלה עדת
שקר ומלאה שבר לשבר את הבריות ולא תסור מפיה את הטרף בי
תתמיד להרוג ולאבד את העכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הוּי**. כמו אוי : **כחש**. שקר : **פרק**. ענין השבר כמו ופרסיהן
יפרק (זכריה י"א) : **ימיש**. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות
י"ג) : (מצודת ציון)

ב קוֹל שׁוֹט וְקוֹל רֵעַשׁ אוֹפֵן וְסוֹס דוֹהַר וּמִרְכָּבָה מִרְקָדָה :

רס"י קול שוט. להכות סוסים היה נשמע זה תמיד : וקול רעש. אופני
מרכבות : וסוס דוהר. דולג ומקפץ וכן מדהרות דהרות אציריו (שופטים
ה) : (רס"י)

מצודת דוד **קול שוט**. היו משמיעים קול שוט להכות הסוסים : **וקול רעש**.
אופני המרכבות להבהיל את האנשים : **וסוס דוהר**. הסוס שמשך את
המרכבה היה מדלג וקופץ והמרכבה היתה מרקדת לרוב מרוצתה לאיים
על הרואים : (מצודת דוד)

מצודת ציון שוט. שבט ושרביט כמו שוט לסוס (משלי כ"ו) : **אופן.** גלגל המרכבה : **דוהר.** כן יקרא דליגת וקפיצת הסוס כמו מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה') : **מרקדה.** מלשון רקוד וקפיצה : (מצודת ציון)

ג פֶּרֶשׁ מֵעֵלָה וְלֵהֵב זֶרֶב וּבָרַק זֹזְיָת וְרֵב זֹזְלָל וְכַבֵּד פְּגָר וְאֵין קֶצֶה לַגּוֹיָה (יכשלו) וְכִשְׁלוּ בַגּוֹיָתָם:

רס"י ולהב חרב. רולימל"א בלע"ז כי סכין וחרב קרוי להב כמו (קס 7) ויבא הנלכ אחר הלהב : וצרק חנית. חנית מרוטה ומצרכת אור יולא ממנה פלנדו"ר בלע"ז : וכובד פגר. היו מרבים פגרים ולא היה חשבון לגויות נבילותיה המושלכות בה עד שהיו העוזרי נכשלים בגויות הפגרים : (רס"י)

מצודת דוד פרש מעלה. הפרש היה מעלה עצמו כלפי מעל' בדליגת הסוס ובידו להב חרב וברק חנית והוא עושה חללים רבים ופגרים הרבה : **ואין קצה לגויה.** לא היה סוף אל גוית ההרוגים המושלכים בארץ עד שבני אדם נכשלו בגוית ההרוגים כי לא מצאו מקום פנוי ללכת : (מצודת דוד)

מצודת ציון פרש. כן יקרא הרגיל לרכוב על הסוס : **ולהב.** כן יקרא ברזל החרב כי כשהיא מלוטשת מברקת כלהב אש וכן ולהב חניתו (ש"א י"ז) : **וברק.** כן יקרא ברזל החנית כי הוא מבריק כברק כאשר ילטשו וכן ברק חרבי (דברים ל"ב) : **וכובד.** ענין רבוי כמו בעם כבד (במדבר כ') : **פגר.** כן יקרא גוף ההרוג : **לגויה.** לגוף כמו גוית שאול (ש"א ל"א) : (מצודת ציון)

ד מֵרֵב זֶנוּנִי זֹנָה טוֹבֵת זֶן בְּעֵלָת כְּשָׁפִים הַמְכָרֶת גּוֹיִם בַּזְנוּזְיָה וּבִשְׁפוּזוֹת בְּכִשְׁפֵיהָ:

רס"י מרוב זנוני זונה. מרוב חנופות עיר שהיו יודעי' לפתות לב מלכי הארץ להתחבר עמם וסוף היו כובשי' אותם תחתיה' : (רס"י)

מצודת דוד מרוב זנוני זונה. ר"ל כל ההרג הזה עשתה בעבור שהיה בה רוב הנהגות זנוני הזונה כשהיא טובת חן ובעלת כשפים אשר אז מוכרת עכו"ם לעצמה להיות כרוכים אחריה בעבור זנותה וכובשת משפחות עכו"ם עם כשפיה כי כן היה דרך אשור לפתות את העכו"ם בדברי חנוף להתחבר עמה וגלו להם מסתורם ואח"ז נלחמו בהם ויכלו להם והרבו להרוג ולאבד מבלי מצוא מנוס : (מצודת דוד)

ה הַנְּנִי אֶלֶיךָ נָא יְהוָה צְבָאוֹת וְגִלִּיתִי שׁוֹלְיֶךָ עַל-פְּנֶיךָ
וְהִרְאִיתִי גֹיִם בְּמַעְרָךְ וּבַמְּלָכוֹת קָלֹנְךָ:

רפ"י שוליד. הם שפולי בגדי האשה : מערך. גלויך כמו (מיכה א) עריה
צטת : (רפ"י)

מצודת דוד הנני אליך. הנה אני אלחם בך : וגליתי שוליד. לפי שהמשילה
לזונה אמר לשון בזיון הזונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה
דרך בזיון ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה : והראיתי.
אראה את כל העכו"ם את גלויך ואת הממלכות את קלונך ובזיוןך :
(מצודת דוד)

מצודת ציון וגליתי. מלשון גלוי : שוליד. הוא תחתית הבגד כמו על שולי
המעיל (שמות כ"ה) : מערך. גלויך וכן עריה בושת (מיכה א') : קלונך.
מלשון קלון ובזיון : (מצודת ציון)

ו וְהִשְׁלַכְתִּי עָלֶיךָ שִׁקְצִים וְנִבְלָתֶיךָ וְשִׁמְתֶיךָ כְּרָאִי:

רפ"י שקולים. בגדים נואים המנוולים אותך לפי הענין שדימה אותה
לזונה דבר הכתוב : כראי. כזבל לשון והסיר את מורחתו זנוכתה (ויקרא
א) : (רפ"י)

מצודת דוד והשלכתי. אשליך עליך דברים מאוסים ואגנה אותך ואשים
אותך כדבר מטונף ומלוכלך ר"ל האויב הבא יהרוג בך ויוליכך בשבי
בבזיון רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון שקוצים. מלשון שקץ ומאוס : ונבלתיך. ענין כיעור ומגונה
כמו אגלה את נבלותה (הושע ב') : כראי. ענין טנוף ולכלוך וכן מוראה
ונגאלה (צפניה ג') : (מצודת ציון)

ז וְהָיָה כָּל-רְאֵיךָ יְדוּד בְּיָמֶיךָ וְאָמַר שְׂדֵדָה גִּילְזוּה בְּיָ יָנוּד לָהּ
בְּמַיִן אֲבָקֶשׁ מִנְּזוּבִים קָרָה:

רפ"י ידוד. ממך. יתרחק ממך : (רפ"י)

מצודת דוד כל רואיך. כל הרואים אותך בשפלותך ובזיונך ינוד להתרחק ממך כדרך שמתרחקי מדבר מאוס : ואמר. הרואה בבזיונך יאמר הנה שדדה נינוה מי ינוד לה בראש כדרך המנחמים כאומר הלא אין לה אוהבים כי הרעה לכל העכו"ם : מאין. מאיזה מקום אבקש לך מנחמים והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידוד. מלשון נדידה : שדדה. ענין עושק : ינוד. מלשון נדידה והנעה : מאין. מאיזה מקום : (מצודת ציון)

[ח] הַתִּיטְבִי מִנָּא אֲמוֹן הַיּוֹשֵׁבָה בְּיַאֲרִים בַּיָּמִים סָבִיב לָהּ אֲשֶׁר-
זָיִל לָם בַּיָּמִים זֹזְבוֹתָהּ:

רפ"י התיטבי מנוא אמון. ומה תצטחי בעשך ובגבורתך וכי גדולה את מנוא היא אלכסנדרי' של מצרים אמון לשון פדגוג מנוא הגדולה שהיתה אומנת מלכי מצרים דמרכי זה מלכו : אשר חיל ים. אשר היה הים לה לחיל ולחומה שורא ובר שורא : (רפ"י)

מצודת דוד התיטבי מנא אמון. וכי טובה אתה מנוא שהיא בת רבת עם כמ"ש את המון נוא (יחזקאל ל) : היושבה. אשר יושבת בין היאורים והמים סביב לה והיא לה לחוזק : אשר חיל ים וגו'. ר"ל הים לה לחיל וגם חומתה היא מן הים ר"ל הים לה לחוזק במקום חיל וחומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון התיטבי. מלשון טוב : מנוא. נוא היא אלכסנדריא כן ת"י : אמון. כמו המון והוא ענין עם רב וכן ואת יתר האמון (ירמיה כ"ב) : ביאורים. כן יקראו החפירות המושכות מים : חיל. הוא החומה הנמוכה שלפני הגבוה וכן ויאבל חיל וחומה (איכה ב') : (מצודת ציון)

[ט] כּוֹשׁ עֲצָמָהּ וּבְמִצְרִים וְאִין קָצָה פּוֹט וְלוֹבִים הִיוּ בְּעֶזְרָתָהּ:

רפ"י כוש עצמה. כושים היו לה לחוזק : פוט ולובים היו בעזרתך. והפוטים והלובים אשר היו בעזרתך גם הם היו בחילה : (רפ"י)

מצודת דוד כוש עצמה. כוש היה לה לחוזק כי בא לה לעזרה וגם אנשי מצרים באו בעזרתם ואין קצה אל הבאים בעזרתה : פוט ולובים. ר"ל

גם פוט ולובים שהיו בעזרתך אתה נינוה גם הם היו בעזרתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עצמה**. ענין חוזק : **פוט ולובים**. שמות אומות : (מצודת ציון)

יג -הִיא לְגֹלָה הֶלְכָה בְּשִׁבִי גַם עֲלִיָּה יִרְטָשׁוּ בְּרֹאשׁ
כָּל-זוּזוּצוֹת וְעַל-גְּבֻבֵיהֶּ יָדוּ גּוֹרֵל וְכָל-גְּדוּלֵיהֶּ רִתְקוּ בְּזִקִּים:

רס"י גם היא לגולה הלכה. אף היא הלכה בגולה אעפ"כ גדולתה לא
עמדה לפני נבוכדנצר : רתקו. נכזלו לשון רתקות כסף (ישעיה מ) עשה
הרתוק (יחזקאל ז) שלשלות : בזיקים. שלשלות : (רס"י)

מצודת דוד גם היא. עם כל החוזק והעזר הלכה לגולה בשבי על ידי
הכשדים ואת עולליה בקעו בראש כל החוצות ועל המכובדים שבה
השליכו גורל לחלקם ביניהם וכל גדוליה אסרו בשלשלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עולליה**. בנים הקטנים : **ירטשו**. ענין בקיעה כמו וקשתות
נערים תרטשנה (ישעיה י"ג) : **ידו**. ענין השלכה כמו ואל עמי ידו גורל
(יואל ד) : **רתקו**. ענין שלשלות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז) ור"ל קשרו
בשלשלות : **בזיקים**. גם הוא ענין שלשלות כמו לאסור מלכיהם
בזיקים (תהלים קמט) ועם כי אמר רתקו אמר גם בזיקים לתוספת ביאור
וכן מסעף פארה (ישעיה י) : (מצודת ציון)

יא -אֶת תְּשַׁכְּרֵי תְהִי נְעֵלְמָה גַם-אֶת תְּבַקְשֵׁי מְעוֹז מְאוֹיִב:

רס"י גם את. אף לפי גדולתך תשכרי כמותה זכום התרעלה ותהיה
נעלמה :

מצודת דוד גם את. גם אתה נינוה לא תהיה טובה ממנה כי תהיה שכורה
ר"ל מגודל הצרה תהיה מבולבלת בדעת כמו השכור : **ותהי נעלמה**.
תהיה נעלמה מן העולם כאלו לא היית : גם את וגו'. כמו שנוא בקשה
עזר ומעוז להנצל מן האויב כן תבקשי את וכאומר והנה לא תמצא כמו
שלא מצאה נוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעלמה**. מלי העלם : **מעוז**. ענין חוזק : (מצודת ציון)

[יב] כָּל-מִבְצָרֶיךָ תֵּאֲנִים עִם-בְּכוֹרִים אִם-יִזְעֻעוּ וְנָפְלוּ עַל-פִּי
אוֹכְלֵי:

רש"י כל מצלריך תאנים עם בכורים. כל ערי מצלריך יהיו נוחים ליכבש ולבזז מה שבתוכה כאילני תאנים וכשהן עם בכורות מבוסלת שבהם שכשמוניעים האילן נופלים הבכורים לתוך פי האוכלים : תאנים. אילני תאנים : אם ינועו. אשר אם ינועו ביד אדם בחזקה : (רש"י)

מצודת דוד כל מבצריך. עריך המבצרים יהיו נוחים לכבוש כאלו היו תאנים והם מבוכרים בבשול כי אז אם ינועו את האילן נופלים הם מעצמם על פי הרוצה לאכלם כן בנקל יכבוש ני"נ את ערי מבצריך : (מצודת דוד)

מצודת ציון עם בכורים. כמו ובכורים וכן אדמוני עם יפה עינים (ש"א טו) ור"ל ויפה עינים : בכורים. ענין גמר הבשול כמו בכורה אותה נפשי (מיכה ז) : ינועו. מלי הנעה והנדה : (מצודת ציון)

[יג] הִיָּה עֲמֹךָ נְשִׁים בְּקִרְבֶּךָ לְאִיִּבֶיךָ נִפְתָּחוּ שַׁעְרֵי אֶרֶץ
אֶכְלָה אֵשׁ בְּרִיזֹיֶיךָ:

מצודת דוד נשים בקרבך. כאלו היה נשים בקרבך ר"ל לא יכלו למנוע ביאת האויב כאלו היו נשים ולא גבורים בעלי מלחמה : לאויבך. אל אויבך כאלו מעצמם נפתחו שערי אצריך וכאלו האש שרפה בריחי השערים ר"ל בקלות רב יכבוש אותה האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריחידך. כעין מטה לנעול השערים ע"י : (מצודת ציון)

[יד] מִי מִצֹּר שְׁאֲבִי-כֶּךָ וּזְזִיקֵי מִבְצָרֶיךָ בְּאִי בְטִיטֹ וְרִמְסֵי
בְּזֹמֶר הַזְּזִיקֵי מִלְבָּן:

רש"י מי מצור שאבני לך. עיר שצאים לצור עליה אוספים להם בני העיר מים רבים לתוכה בתוך חציות לשחות בימי המצור כשאין בתוכה בורות : באי בטיט ורמסי. אותו לעשות ממנו לבינים כדי לחזק בו בדקי החומות : החזיקי מלבן. אחזי בידך המלבן העשוי לדפוס הלבינים ללבון בתוכה :

(כ"ז)

מצודת דוד מי מצור שאבי לך. שאבי לך מים להיות מוכן לך לשתותו בימי המצור כי לא תוכל ללכת אז מחוץ לעיר לשתות מים כי האויב יהרוג אותך : חזקי מבצריך. למען תשגב בהן מפני האויב : בואי בטיט וגוי. לטוח בנין החומה : החזיקו מלבן. אחזי מלאכת הלבנים לתקן עמהם בדקי החומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצור. כן יקרא העיר בעת שהגייסות צרים עליה : שאבי. כן יקרא לקיחת המים כמו ותשאב לכל גמליו (בראשית כד) : ורמסי. מלי רמיסה ודריכה : בחומר. הוא הטיט וכפל הדבר במ"ש : החזיקי. ענין אחיזה : מלבן. מלי לבינה העומדים לבנין החומה : (מצודת ציון)

{טו} שֶׁם תֵּאכְלֶנָּה אִשׁ תִּכְרִיתָךְ זָרָב תֵּאכְלֶנָּה כִּילֶק הַתְּכַבֵּד כִּילֶק הַתְּכַבְּדִי כְּאַרְבֵּה :

כ"ז התכבד. במטאטי השמיד : כילק. הגומר ומכלה כל ירק השדה ויש פותרין התכבד כילק תתכסי ככובד גייסות כילק והתכבדי לשון עם כבד : (כ"ז)

מצודת דוד שם וגוי. רצה לומר אבל לא תועיל בזה כי שם במבצריך תאכלך האש והחרב תכריתך ותאכלך כילק האוכל עשבי השדה ולא ישאיר מה : התכבד כילק. תהיה מטואט במטאטא כילק המכלה כל הירק : התכבדי כארבה. כפל הדבר לחוזק הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון כילק. מין ארבה : התכבד. ענין טיאוט וגריפה לנקות ובדרו"ל מכבדים את הבית (ברכות נה) וכן כבוד מכל כלי חמדה (לעיל ב) : (מצודת ציון)

{טז} הַרְבִּית רְכִלֶיךָ מְכוּכְבֵּי הַשָּׁמַיִם יִלֶּק פֶּשֶׁט וַיַּעֲפֶה :

כ"ז ילק פשט ויעוף. יהיו קלים ללאת בסחורה כילק שפושט ועוף : (כ"ז)

מצודת דוד הרבית. מאז הרבית רוכליך יותר מכוכבי שמים ועתה הם כילק הפושט כנפיו ויעוף ר"ל הנה נסו והלכו שבי : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרבית. מל' רבוי : רוכליך. סוחריך וכן בעיר רוכלים שמו (יחזקאל יז) : פשט. ענין פרישה : ויעוף. מל' עפיפה ופריחה : (מצודת ציון)

[יז] מְנַזְרִיךָ כְּאַרְבֵּה וְטַפְסְרִיךָ כְּגֹב גְּבֵי הַזְּוֹנִים בְּגֵדֵי רֹתֵם בְּיוֹם קָרָה עֲשֵׂשׁ זְרוּזָה וְנֹדֵד וְלֹא-נֹדַע מְקוֹמוֹ אִים:

רש"י מנזריך. שריך והמ"ם יסוד ושורש בתיבה כמ"ם של משמרתך ושל משמעתך ושל מנעליך ופעמים שהיא נופלת ממנה כמו נזיר אחיו (בראשית מט), וכן נזיריה שריה (איכה ד) : וטפסריך. הממונים שלך : כגוב גובי. כחיילי גובאי גובי, קומלנגסטדי"ץ בלע"ז : החונים בגדרות ביום קרה. כן דרך הארצה והזבוב החסיל והילק בעת הקור נדבקים בכתלים וכשיבא חום הן נודדים משם והולכים להם כך יגלו כל עמך : ונודד. ומטלטל : ולא נודע מקומו אים. איפה הם ואנה הלכו : (רש"י)

מצודת דוד מנזריך. השרים בעלי העטרות היו כארבה וטפסריך היו כמין הגדול שבארבה אשר ביום קרה יחנו בגדרות וכאשר תזרח השמש וחם להם אז כ"א מהם נודד ללכת ולא ניכר מקומו היכן חנה ואיה הלכו וכן יהיו שרי נינוה כי לא יהיה ניכר אם היו שם מעולם ולא יהיו נודע איה הם כי מהם נהרגו מהם הלכו שבי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנזריך. מל' נזר ועטרה כמו את הנזר (מ"ב יא) : וטפסריך. ענין שררה כמו פקדו עליה טפסר (ירמיה נא) : כגוב גובי. הוא מין ארבה וכן יוצר גובי (עמוס ז) ור"ל מין הגדול שבארבה ודוגמתו בעדי עדיים (יחזקאל טז) ור"ל בהטוב והיפה שבעדים : בגדרות. מל' גדר וכותל : קורה. מל' קור וצנה : נודד. מל' נדידה : אים. איה הם : (מצודת ציון)

[יח] נָמוּ רֹעֵיךָ מִלְּךָ אֲשׁוּר יִשְׁכְּנוּ אֲדִירֶיךָ נָפְשׁוּ עִמָּךְ עַל-הַהָרִים וְאֵין מְקַבְּצִין:

רש"י נמו רועיך. ל' תנומה : ישכנו. אין יכולים לקום : נפשו. כמו נפולו וכל האותיות היוצאת ממונא אחד מתחלפות זו בזו זי"ן סי"ן סמ"ך כד"י כולן יוצאין מסוף הלשון ושולי השניים : (רש"י)

מצודת דוד נמו רועיך. מנהיגי המלחמה כאלו נתנמנמו בשינה ועזבו

הנהגת המלחמה : ישכנו אדיריך. הגבורים שוכנים במקומם ואינם הולכים למלחמה מול האויב : נפשו עמד. המון העם מצאו נופש ומרגוע על ההרים ואין מי מקבצם לרדת אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נמו. מל' תנומה ושינה : רועיך. מנהיגיך : אדיריך. גבוריך : נפשו. הוא מל' נופש ומרגוע כמו שבת וינפש (שמות לא) : (מצודת ציון)

יט אין-כהה לְשִׁבְרָךְ נִזְזָלָה בְּמִכְתָּךְ כָּל־שְׂמִיעֵי שְׂמִיעֶךָ תִּקְעוּ כָף עֲלֶיךָ כִּי עַל-בְּי כָא-עֲבָרָה רָעַתָּךְ תִּבְיֹד : (פפ)

כ"י אין כהה לשברך. אין מיצר על שברך כי הכל שמחים, כהה ל' דבר עמוס : תקעו כף. לשמוח : (כ"י)

מצודת דוד אין כהה. אין מיצר על שברך להיות זוהר פניו כהה וחשוכה ועם כי מכתך נחלה וכאובה מאד : שמעך. שמע מפלתך : תקעו כף עליך. ר"ל עוד ישמחו ועל מפלתך יכו כפם זה לזה דרך שמחה : כי על מי. רצה לומר מי הוא אשר לא עברה עליו תמיד רעתך כי לכולם הרעות ולכן הכל ישמחו במפלתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהה. ענין עכירות וחושך כמו ככה הנגע (ויקרא יג) : נחלה. מל' חולי : תקעו כף. ענין ההכות כף אל כף לשמחה וכן כל העמים תקעו כף (תהלים מז) : (מצודת ציון)